

Н. І. Литвин

**ПЕДАГОГ ЯК ОСНОВНИЙ РЕГУЛЯТОР
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В ШКІЛЬНОМУ
СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ ВИСОКОЇ КОНФЛІКТНОЇ
НАПРУЖЕНОСТІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА
(РОЗДУМИ ПРО АКТУАЛЬНЕ Й НАБОЛІЛЕ)**

У статті розглядається тема конфліктної напруженості як у сучасному суспільстві загалом, так і в шкільному середовищі зокрема. Зміни, які відбулися в моралі сучасників ХХІ століття, вражаючі. Етикетні норми поведінки учнів різних вікових груп у багатьох випадках суперечать правилам статуту школи, непокоять педагогів і окремих батьків.

Автор виокремлює чинники, що приводять до вияву агресії підлітків. Серед них найважливішими є соціальні дії оточення – батьків, однолітків, а також інформаційні впливи, що з кожним роком відзначаються високим ступенем бездуховності.

Активовано увагу на особливій ролі педагога в шкільному середовищі, який може і повинен формувати в дітей бажання до саморозвитку.

Автором представлено концепцію виховання і формування особистості, як це представлено у педагогів-класиків – Г. С. Сковороди, В. Сухомлинського, так і зарубіжних психологів-теоретиків.

Роздуми про сучасний зміст шкільної системи освіти змушує замислитись над причинами неуспішного навчання дітей, більше того над небажанням учитись.

Ключові слова: шкільне середовище, конфліктна напруженість, особисті фактори духовності, соціальне середовище, компоненти стресового стану, соціокультурна стабільність.

***Литвин Н. И.* Педагог как основной регулятор социокультурной стабильности в школьной среде в условиях высокой конфликтной напряженности современного общества (размышления о насущном и наиболее)**

В статье рассматривается тема конфликтной напряженности как в современном обществе в целом, так и в школьной среде в частности. Изменения, которые произошли в морали современников ХХІ века,

впечатляющие. Этикетные нормы поведения учащихся различных возрастных групп во многих случаях противоречат правилам устава школы, беспокоят педагогов и отдельных родителей.

Автор выделяет факторы, приводящие к выявлению агрессии подростков. Среди них важнейшими являются социальные действия окружения – родителей, сверстников, а также информационные воздействия, с каждым годом отмечаются высокой степенью бездуховности.

Обращается внимание на особую роль педагога в школьной среде, который может и должен формировать у детей желание к саморазвитию.

Размышления о современном содержании школьной системы образования заставляют задуматься над причинами неуспешной учебы детей, более того над нежеланием учиться.

Ключевые слова: школьная среда, конфликтная напряженность, личные факторы духовности, социальная среда, компоненты стрессового состояния, социокультурная стабильность.

Lytvyn Nataliia. The teacher as the main coordinator of social and cultural stability in a school settings under conditions of high conflict tension in modern society (reflections on actual and painful issues)

The article deals with the topic of conflict tension in both the modern society as a whole, and in the school environment in particular. The changes that have taken place in the moral of contemporaries of the 21st century are impressive. The rules of pupils' behavior of different age groups in many cases contradict the rules of the school's statute, disturbing the teachers and some parents.

The author highlights the factors that lead to the appearance of aggression of adolescents. Among them, the most important is the social actions of their environment - parents, peers, as well as information that is marked by a high degree of impotence.

The author draws attention to the special role of the school teacher who can and must form a desire for self-development in children.

The author presents the concept of education and formation of personality, as represented by classical educationalists G. S. Skovoroda, V. Sukhomlynsky, and foreign theoretical psychologists.

Reflections on the contemporary education make us think of the causes of unsuccessful children's education, moreover, the reluctance to learn.

Key words: school environment, conflict tension, personal factors of spirituality, social environment, components of stress state, sociocultural stability.

Якось західнонімецькі вчені порівняли аналіз крові європейців початку століття і сьогодення, і з'ясувалося: якщо перелити кров нашого сучасника людині тієї пори, вона померла б... від зараження, настільки вже змінився організм під дією «дарів» індустрії, хімії, медицини та інших реалій ХХІ століття. Скажи зараз слово «цнота» в молодіжній аудиторії – більшість не зрозуміє навіть, про що йдеться. То як же «перекласти» їм святість і шляхетність, що пов'язувалися з дівочою красою й вірністю в літа, коли молоді звали одне одного не «чувіхами» «чуваками», а «горлицями» й «соколами»? Чи зрозуміє взагалі наше покоління «код» життя, переданий нам у музиці предками?

Урбанізація – а нині вже більше половини людства живе в містах – ніби асфальтований каток, рівняє всі національні відмінності й чуття в загальну сіру масу – одноманітну і безжиттєву.

І як часто, дивлячись на засмиканих сучасників своїх, думаєш: не допоможуть вам у стресах, набутих у гонці за чинами й речами, ні дефіцитні ліки, ні психотерапевтичні методики, ні модні курорти.

Нині брак великої мудрості, великої поваги і любові до людини, великої відповідальності за спадщину предків і долю нащадків відчувається як найбільша рана людства.

Навіщо сперечатися про ідеологію? Будь-яку ідеологію можна підтвердити доказами, і всі вони суперечать один одному, а від таких суперечок пропадає всяка надія на порятунок людей. А люди прагнуть до того самого.

Культура окремої людини вимірюється ступенем її прилучення до здобутків національної й загальнолюдської культури, ступенем перетворення їх в особисті внутрішні фактори життя духовного.

Формування особистої культури здійснюється соціумом через соціальні осередки та інститути (сім'я, соціальна група, виховні заклади, формальні та неформальні об'єднання). Уплив на особистість здійснюється прямо й опосередковано за допомогою соціальних дій і соціально важливої інформації.

Цікаві роздуми щодо чинників, які мають значний вплив на формування дитячої психіки й моралі знаходимо в статтях відомих педагогів-класиків. Г. Навроцька зазначає: «Наше століття називають

«століттям стресів». І справді, психоемоційне напруження людей різко зросло у зв'язку з прискоренням ритму життя, інтенсивністю виробництва, урбанізацією, лавиною інформації. Не оминув стрес і юних. Вам, напевне, доводилося бачити, як дехто блідне на екзаменах, як тремтять у нього пальці. Усе це наслідки певних стресів» [1, с. 221].

Не втрачають актуальності й настанови В. Сухомлинського: «Навчання – це лише одна із пелюсток тієї квітки, що має назву виховання в широкому сенсі цього поняття. У вихованні немає головного та другорядного, як немає головної пелюстки серед багатьох пелюсток, що створюють красу квітки. У вихованні все головне – і урок, і розвиток різнобічних інтересів дітей поза уроком, і відносини вихованців у колективі» [2, с. 8].

У сучасній літературі щодо основ виховання на ранніх етапах розвитку часто рекомендовано дослухатися до думки психолога-класика А. Маслоу: «Я цілком упевнений, що людина живе хлібом одним лише в умовах, коли хліба немає. А що стає з людським прагненням, коли хліба достатньо й шлунок завжди повний? З'являються більш високі потреби, і саме вони, а не фізіологічний голод, керують нашим організмом. У міру задоволення одних потреб виникають інші, усе більш і більш високі. Так поступово, крок за кроком, людина доходить до потреби в саморозвитку – найвищої з них» [3, с. 3].

Що означає бути гарною людиною? На що здатна людина? Що робить людину щасливою, творчою, задоволеною? Як визначити, чи цілком реалізувала себе особистість, якщо ми знаємо, які в неї потенційні можливості? Як подолати незрілість і невпевненість дитинства і за яких умов це можна зробити? Як створити всеохоплюючу модель людської натури, з урахуванням нашого виняткового потенціалу, не загубивши з поля зору нерозумне начало й недосконалість, які теж є в нас? [3, с. 41].

Г. С. Сковорода, український мислитель, філософ і педагог, указував на ідею «природженого діла», коли заняття, у якому проявляються здібності людини, приносить задоволення, а те, що не відповідає інтересам особистості, є важким і не потрібним. До речі, зарубіжні теоретики інноваційних педагогічних технологій цитують сковоро-

динівські настанови, а в Україні час від часу лунають заклики вивчати надбання вітчизняних учених, але вони залишаються тільки гаслами.

Протягом 35-річного педагогічного життя доводилося вивчати й утілювати в життя як традиційні, так і інноваційні методики, такі, як: розвивальне навчання за методикою Шалви Амонашвілі, Ельконіна – Давидова, особистісно-зорієнтоване навчання, методику розвитку критичного мислення, метод проектної діяльності тощо.

У кожній із них є раціональне і не завжди ефективно для досягнення мети в окремому класі і для окремих учнів.

Найбільшою проблемою сучасної української школи вважаю глибоку невідповідність між проголошеними інноваційними напрямками в навчанні і змістом навчальних програм, які є незмінними, як на моє бачення, протягом півстоліття. Хоча майже щороку вчителі змушені звикати до змін у Програмах, урахувати при веденні шкільної документації нюанси, що не є суттєвими, це відволікає від процесу навчання й навіть дратує.

Численні інстанції, які контролюють утілення таких рекомендацій, здається, не хочуть замислитись і зрозуміти, що суть реформ не в щорічних змінах до Програм і виданні нових підручників, а й у змісті матеріалу, який для школярів є не значимим в умовах смарт-освіти й не відповідає інтересам сучасників XXI століття.

Колеги-філологи, поміркуймо, чи не є перевантаженим зміст навчального матеріалу з української мови в 5–9 класах, чи будуть наші учні використовувати після складання ЗНО цей матеріал у подальшому? З упевненістю стверджую, що студенти-філологи не компетентні в матеріалах, що рекомендують випускникам для складання ЗНО. А скільки помилок у посібниках, рекомендованих учням, яка застаріла лексика пропонується для запам'ятовування!

Тільки від креативності учителя залежить формування інтересу до читання літературних творів із незрозумілою лексикою, нецікавим сюжетом. Останнім часом зросло захоплення іноземними ідеями, перейняття досвіду, який не може з різних причин (соціальних, економічних, психологічних тощо) мати ефективність в Україні. Прикро, що витрачаються кошти на перепідготовку педагогічних

кадрів, утримання чергових чиновницьких кабінетів, паперодрукування, а не на покращення матеріальної бази школи, забезпечення сучасною якісною літературою.

У зарубіжному досвіді відсутня оцінка діяльності учителя і школи за показниками ЗНО і результатами олімпіад і конкурсів. Останнє десятиріччя предметні змагання перетворилися на конкуренцію між школами, завдання пропонуються такого рівня, що іноді вчителі вищої категорії не можуть дати відповідь. А в чому сенс проведення таких заходів?

Можливо, думки, викладені мною, ідуть проти течії, але відзначаю, що такі тенденції сучасної школи викликають роздратування в досвідчених педагогів, породжують у молоді скептичне ставлення до професії учителя.

Хто і як працює й працюватиме в школі, чого і для чого ми навчаємо дітей XXI століття? Передбачаю, що однією з причин високої конфліктності в українському суспільстві є розбіжність в інтересах дітей і змісті освіти, оцінюванні досягнень учнів учителями і бажаннями наших вихованців і їхніх батьків.

Подолати проблеми не тільки можливо, а й легко, якщо не просто запозичувати досвід за кордоном і за 2–3 місяці намагатись досягти таких же високих показників, а вдумливо проаналізувати, що реально потребує змін у змісті й формі вітчизняної педагогіки. А в процесі переходу до справді дійових змін у педагогіці, змін, які відповідатимуть запитам сучасності та інтересам дітей, тільки від майстерності педагогів залежить зменшення напруженості і часткове подолання конфліктності в ланцюжку школа – діти – батьки.

Література

1. Навроцька Г. Створи себе / Г. Навроцька. – Харків : Вид-во «Ранок», 2009. – С. 221–222.
2. Сухомлинский В. Сердце отдаю детям / В. Сухомлинский. – Киев : «Рядянська школа». – 1969. – С. 8.
3. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е изд. / А. Маслоу / Пер. с англ. – СПб. : Питер, 2017. – 400 с.

4. Негус К. Креативность. Коммуникация и культурные ценности / К. Негус, М. Пикеринг / Пер. с англ. – Харьков : Изд-во Гуманитарный Центр, 2011. – 300 с.

5. Гуревич П. С. Психология личности : учеб. пособие для студентов вузов / П. С. Гуревич. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 559 с.

References

1. Navrotska H. Stvory sebe. [Make yourself]. / H. Navrotska. – Kharkiv : Vyd-vo «Ranok», [publishing house «Ranok»], 2009. – S. 221–222.

2. Sukhomlynskyi V. Serdtse ot daiu detiam. [My heart to children]. / V. Sukhomlynskyi. – Kyev : «Riadianska shkola». – 1969. – S. 8.

3. Maslou A. Motyvatsyia y lychnost. [Motivation and personality]. 3-e yzd. [3rd edition] / A. Maslou / Per. s anhl. [transl. from english] – SPb. : Piter, 2017. – 400 s.

4. Nehus K. Kreatyvnost. Kommunykatyia y kulturnye tsennosty. [Creativity. Communication and cultural values]. / K. Nehus, M. Pikerinh / Per. s anhl. [transl. from english] – Kharkov : Yzd-vo Humanitarnyi Tsent, [publishing house Humanitarnyi Tsent], 2011. – 300 s.

5. Hurevich P. S. Psikhohohyia lichnosty : ucheb. posobyie dlia studentov vuzov. [Personality Psychology: textbook for university students]. / P. S. Hurevich. – М. : YuNYTY-DANA, 2009. – 559 s.